

Pravni pojmovi

A

Administrativna zabrana - zabrana stavljena na plaću dužnika na temelju njegova pristanka. Takva je zabrana po svom učinku izjednačena s rješanjem o izvršenju.

Afekat - emocionalno stanje jake razdraženosti ili straha koje karakteriše kratkotrajna nesposobnost za rasuđivanje, odnosno stanje sužene svijesti kod počinioca krivičnog djela, od posebnog značaja za utvrđivanje krivice počinioca djela.

Advokat - lice koje se profesionalno bavi advokaturom kao djelatnošću koja je osnovna funkcija pružanje stručne pravne pomoći u skladu sa zakonom o advokaturi.

Advokatska djelatnost - između ostalog, obuhvata: Davanje pravnih savjeta, sastavljanje različitih podnesaka (zahtjevi, tužbe, predstavke, molbe, žalbe i dr), sastavljanje raznih isprava (ugovori, testamenti i dr), zastupanje stranaka u svim parničnim, upravnim i ostalim postupcima pred svim redovnim i drugim sudovima, drugim državnim organima, arbitražama te pravnim osobama; Odbranu i zastupanje okrivljenog u krivičnom, prekršajnom i drugim postupcima u kojima se odlučuje o odgovornosti fizičkih i pravnih osoba; i Pružanje i drugih oblika pravne pomoći fizičkim i pravnim osobama kako bi se zaštitili njihova prava i interesi. Advokatsku djelatnost, kao profesionalnu djelatnost, vrše advokati kao pojedinci. Advokati u svrhu zajedničkog vršenja profesije mogu formirati zajedničku advokatsku kancelariju i advokatsko društvo.

Advokatska tajna - advokat je obavezan čuvati kao advokatsku tajnu sve što mu je stranka povjerila, izuzev ako je advokat oslobođen ove obaveze na osnovu izričitog ili prećutnog odobrenja stranke, pod kojim se, između ostalog, podrazumjevaju slučajevi i kad je stranka pokrenula disciplinski postupak protiv advokata, kada je to nužno radi odbrane advokata u krivičnom postupku koji je protiv njega pokrenut, kada advokat posumnja da predstoji izvršenje težeg krivičnog djela i kada advokat pokrene parnicu radi namirenja troškova i izdataka koje mu stranka duguje. Advokatsku tajnu dužna su čuvati i druge osobe koje rade ili su radile u advokatskoj kancelariji, zajedničkoj advokatskoj kancelariji ili advokatskom društvu.

Akvizicija – pojam kojim se u američkom pravu tržišnog natjecanja označava stjecanje većinskog udjela u temeljnom kapitalu ili većinskog prava glasa u jednom privrednom društvu od strane drugog privrednog društva. Obično se povezuje sa pojmom merger kojim se označava integracija (spajanje, pripajanje) društava, te se koristi kao jedinstveni izazav mergers & acquisitions (M&A). U europskom pravu koristi se izraz – koncentracija društava. Za razliku od pojma merger, akquisition ne mora nužno značiti spajanje, odnosno pripajanje društava, već oba društva mogu nastaviti djelovati kao samostalni pravni i privredni subjekti.

Akcize - trošarine, posredni porezi (ne ubiru se izravno od pojedinaca, već preko proizvođača, prodavača i drugih posrednika) na domaća dobra i usluge.

AKCIONARSKO (DIONOČKO) DRUŠTVO (FBiH: D.D. RS: A.D) - privredni subjekt čiji je osnovni kapital podeljen na akcije (dionice) određene nominalne vrednosti.

Akcept mjenice - izraz kojim se kod trasirane mjenice označava prihvatanje mjenice od strane trasata kojega je pri izdavanju mjenice – naznačavanjem njegovih osobnih podataka i naznačavanjem svojstva trasata – trasant pozvao da akceptira mjenicu. Akceptiranjem mjenice trasat postaje akceptant i ujedno glavni mjeničnik. Akceptiranje mjenice obavlja se potpisivanjem mjenice prvenstveno na njezinu licu uz naznaku prihvata, tj. preuzimanja mjenice od strane, što se očituje riječju "prihvaćam", "akceptiram" ili sl. Akcept mora biti bezuvjetan, ali može biti djelomičan, tj. ograničen na dio mjenice svote. U slučaju odbijanja akcepta mjeničnik može podići protest zbog neakceptiranja.

Akontacija - novčana svota koju pri sklapanju ugovora ili u toku njegova ispunjenja jedna ugovorna stranka daje na račun svoje ugovorne obveze drugoj stranci, radi olakšavanja ispunjenja obveze

te druge stranke. Akontacija se daje u pravilu u novcu i prelazi u vlasništvo primatelja, s tim da se poslije ispunjenja ugovora vrać unava u ispunjenje obveze davaoca.

Amnestija - oslobođenje od krivičnog gonjenja ili potpuno ili djelimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamjena izrečene kazne blažom kaznom, brisanje osude ili ukidanje pravnih posljedica osude poimenično neodređenom broju lica na osnovu akta organa zakonodavne vlasti.

Alternativna obveza - jeobveza kod koje dužnik duguje dvije ili više činidbe, ali čim ispuni jednu od njih, oslobađa se obveze. Alternativna obveza zasniva se, u pravilu, ugovorom, ali može nastati i jednostranim aktom pa i na temelju zakona. Izbor se smatra obavljenim kad strana kojoj pripada pravo izbora izvršiti drugu stranu o onome što je izabrala i od tog trenutka izbor se više ne može mijenjati bez pristanka druge strane. Pravo izbora prestaje i kad je dužnik po čeo ispunjavati bilo koju od više činidaba.

Amandman - Popravak, dodatak nekom zakonu, prijedlog za njegovu izmjenu i dopunu.

Amortizacija - postupno umanjivanje vrijednosti imovine poduzeća, a obrać unava se godišnje po zakonom predviđenom postupkom. Kako se iznos amortizacije oduzima svake godine od porezne osnovice, na čin amortizacije utječe na odluku o načinu financiranja nabavke opreme.

Apsolutna zastarjelost - nemogućnost započinjanja ili nastavljanja krivičnog postupka, odnosno izvršenja izrečene krivične sankcije zbog proteka dva puta dužeg vremena od onog koji je zakonom predviđen za nastupanje Zastarjelosti.

Aukcija - postupak formiranja cijene u toku kojega se mogući kupci nadmeću u cijenom koju su spremni ponuditi za traženu stvar. Pobjeđuje onaj kupac koji ponudi najviše, te on ima pravo kupiti željenu količinu po ponudenoj cijeni.

Autorsko djelo - originalna intelektualna tvorevina koju je izradila određena lice. Sastoji se od ideje koja je konkretizirana u određenom obliku na području književnosti, nauke, umjetnosti i drugih područja stvaralaštva. Autorskim djelom smatraju se pisana djela, govorna djela, dramska i dramsko-muzička djela, muzička djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, fotografska djela itd.

Autorsko pravo - je skup pravnih normi koje uređuju odnose u vezi sa stvaranjem književnih, znanstvenih i umjetničkih djela svih vrsta. Autorsko pravo obuhvaća autorova imovinska i moralna prava. Imovinska prava sastoje se u iskorištavanju autorskog djela, kao što su objavljivanje, reproduciranje, umnožavanje, prikazivanje, izvođenje i sl. Za svako iskorištavanje u pravilu autora pripada naknada za njegova životna i određeno vrijeme poslije smrti njegovim srođnicima.

Administrativna cijena – cijene koje poduzetnik utvrdio na način da se ne mijenjaju ovisno o kratkoročnim fluktuacijama u uvjetima ponude i potražnje na tržištu.

Adhezijski ugovor - je takav ugovor u kojem ponudatelj veže sklapanje ugovora uz prihvatanje svih uvjeta sadržanih u formularu koji predlaže i ne pristaje ni na kakvu izmjenu. Ponudeni može uvjete prihvatiti ili odbiti u cijelosti. Ponudeni ne sudjeluje u kreiranju ugovora, ne postoje elementi pregovaranja, pa se autonomija stranaka svodi na prihvatanje ili odbijanje ponude u cijelosti.

Agencije za zaštitu konkurencije – su posebna sui generis tijela državne uprave, s izuzetno visokim stupnjem neovisnosti djelovanja i odlučivanja, nadležna za provođenje prava i politike tržišnog natjecanja.

Avans - novčana svota koja pri sklapanju ugovora ili u toku njegova ispunjenja jedna ugovorna strana daje na račun ispunjenja obveze (solutio), još prije nego što je tražbina dospjela. Prema tome, avans nije konačno ispunjenje ugovorne obveze davaoca avansa, pa ni djelimično ni bezuvjetno plaćanje ugovorene cijene ili druge vrste naknade, jer se ona daje po ispunjenju ugovorene radnje primatelja avansa, a sve pod općim uvjetom da je ugovor uredno ispunjen.

Arbitraž a ili izbrano suđenje - u pravu je način rješavanja sporova, u kojem se sporovi rješavaju izvan suda, a stranke svoj predmet spora iznose pred jednu ili više osoba (arbitar, arbitri, arbitražni sud). Arbitar, odnosno arbitražni sud kao nedržavni sud svoje ovlaštenje za rješavanje spora crpi iz sporazuma stranaka.

Antitrust – izraz koji objedinjuje područje prava tržišnog natjecanja (prava konkurencije) i politike tržišnog natjecanja (politika konkurencije).

B

Bankovni ugovori - su takvi dvostranoobvezni pravni poslovi koje banke sklapaju sa svojim klijentima i drugim subjektima uređujući im međusobna prava i obveze, a uređeni su pretežno pravilima obveznog prava i dispozitivnim normama. Značajke su bankovnih ugovora ove: predmet njihova poslovanja je promet novca i vrijednosnih papira i obavljanje usluga u vezi s tim predmetom; barem jedna stranka je uvijek banka; bankovni ugovori su u pravilu formalni; velik dio ugovora sklapa se pomoću formulara koje je pripremila banka, a klijenti posluju s bankama na temelju njihovih općih i posebnih uvjeta.

Bitno smanjena učinkljivost - stanje smanjene sposobnosti za rasuđivanje i odlučivanje, odnosno smanjena sposobnost počinoca krivičnog djela da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima, od posebnog značaja jer predstavlja fakultativni osnov za ublažavanje kazne počinocu krivičnog djela

Bilateralni sporazumi - međunarodni sporazumi sklopljeni između dviju strana. Ugovorne strane su u pravilu države, a ne međunarodne organizacije, jer međunarodne organizacije iako čine jednu ugovornu stranu, predstavljaju interese i mogu stvarati obveze za više država njihovih članova.

Blanketna krivična djela - krivična djela kod kojih zakonski opis ne sadrži i sve elemente, već je krivičnu normu potrebno dopuniti normom sadržanom u drugom propisu. Blanketne dispozicije mogu upućivati na akt više pravne snage kao npr: Konvencija o nezastarjevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, Ženevska konvencija itd, na akt iste pravne snage npr: ZOBS, ili na akt niže pravne snage kao što je npr. Pravilnik o protivpravnom prekidu trudnoće.

Brand - naziv koji se uobičajeno koristi za ugledne i potrošača ima prepoznatljive proizvode s poznatim robnim/uslužnim žigom. Tako se naziv brand ustalio kao tehnički izraz za ugledne proizvode prepoznatljive potrošača. On daje potrošaču određeno jamstvo stabilnih svojstava proizvoda koja su ga tom proizvodu privukla, koje je prihvatio i zbog kojih je postao privržen tom proizvodu.

Branilac - advokat, koje zastupa osumnjičenog odnosno optuženog u krivičnom postupku u funkciji stručne pomoći prilikom pružanja odbrane.

Bračni sporovi – su sporovi koji nastaju u bračnim odnosima ili povodom bračnih odnosa (razvod braka, poništaj braka, za utvrđenje postojanja i nepostojanja braka), zbog prirode ovih sporova javnost je uvijek isključena.

C

Carina - porez na uvoz, a rjeđe i na izvoz robe; iznos novca koji država naplaćuje od vlasnika robe prilikom njezina prijelaza granice. Obično su ad valorem, tj. u postotku od vrijednosti robe, no mogu biti i specifične (u određenom iznosu po jedinici težine ili volumena) te kombinirane. U administrativnom smislu carina je cjelokupna administracija koja izvršava propise iz carinskog područja. Carinom se naziva i ured u kojem se roba carini i naplaćuje carina (carinarnica).

Centralna banka - temeljna financijska institucija novčanog sistema; banka koja u suvremenim tržišnim ekonomijama ima zakonski monopol za izdavanje zakonskog sredstva plaćanja, ili primarnog novca (koji se često naziva i rezervni novac), kao i pravo da poslovne banke kod nje

moraju držati određene rezerve. Centralna banka BiH vrši aktivnosti kao što su: Štampanje novca i monetarna politika, Parlamentarna skupština BiH određuje nadležnost CB. Propisi CB koje samostalno donosi i imaju zakonsku snagu su propisi, smjernice, upute. Također koordinira djelatnosti agencija za bankarstvo bh. entiteta, koje su nadležne za izdavanje dozvola za rad i superviziju banaka.

Cesija - ustup, ustupanje potraživanja, prijenos otuđivog potraživanja s dosadašnjeg povjerioca (cedent) na novog povjerioca (cesionar), a dužnik (cessus) i potraživanje ostaju isti. Mogući pravni temelj cesije jesu ugovor, zakon i sudska odluka. Svaka cesija je akcesorni pravni posao kojem prethodi neki glavni posao, tako da razlozi cediranja mogu biti vrlo različiti, npr. plaćanje duga, kupnja, darovanje, ustupanje na ime zaloge itd.

Crna burza - paralelno, ali nezakonito robno i valutno tržište na kojima se obavlja ilegalna trgovina po cijenama koje se bitno razlikuju od onih na legalnom tržištu. U okviru aktivnosti crne burze spadaju krijumčarenje robe, valuta i vrijednosnih papira i kupoprodaja radi špekulacije zaobilaznjem zakonskih propisa te plasman proizvoda čija je slobodna prodaja trajno zabranjena (npr. droga).

Ć / Č

Činjenično stanje - skup činjenica koje je organ koji vodi postupak utvrdio radi rješavanja konkretne pravne stvari; smisao svakog postupka i jeste utvrđivanje činjeničnog stanja kao odraza životne situacije na koju se može primeniti pravna norma koja, s druge strane, anticipira tu životnu situaciju s ciljem da ta norma uvijek bude primenjena kada se takva životna situacija ostvari.

D

Delikt - u krivičnom pravu, termin za protivpravno ponašanje (krivična djela, prekršaji, privredni prijestupi), u građanskom pravu, termin koji podrazumeva svaki postupak štetan po tuđu imovinska ili neimovinska dobra, stvarajući obavezu za štetnika da oštetćenom nadoknadi štetu.

Dionica - vrijednosni papir koji predstavlja pravo vlasništva u nekom dioničkom društvu. Vlasnik dionice tj. dioničar ima pravo na procentni udio svega što dioničko društvo posjeduje, međ u ostalim i pravo na dobitak dioničkog društva. Dioničkar društva svojim dioničarima obično plaćaju dividendu iz neto dobiti društva te vrlo često s rastom dobiti poduzeća raste i iznos dividende.

Direktni umišljaj - vid odnosa počinioča krivičnog djela prema samom djelu, postoji onda kada je počinilac znao kakve će posljedice djelo proizvesti i kada je takve posljedice izelio.

Djelimična presuda - presuda parničnog suda koja može biti donijeta kada uslijed priznanja ili na osnovu raspravljanja neki od višetražbenih zahtjeva ili jedan dio traženog zahtjeva budu podobni za konačno odlučivanje.

Dokaz - činjenica na osnovu koje organ koji vodi postupak (krivični, parnični, upravni...) utvrđuje postojanje ili nepostojanje činjenice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi odluka u konkretnoj pravnoj stvari.

Dokazna sredstva - izvori saznanja organa koji vodi postupak o postojanju ili nepostojanju pravno relevantnih činjenica.

Dokazni postupak - faza postupka u kojoj postupajući organ, na osnovu dokaznih sredstava, utvrđuje postojanje ili nepostojanje pravno relevantnih činjenica.

Dosjelost (usucapio) - pojam stvarnog prava s kojim se označuje sticanje prava njihovim neprekidnim vršenjem kroz određeno, zakonom propisano vrijeme. Dosjelošću se npr. mogu steći pravo vlasništva i pravo služnosti.

Dospjelost - trenutak od kojeg je povjerilac ovlašten zahtijevati ispunjenje potraživanja, a ako je obveza novčana, trenutak od kojeg je ovlašten zahtijevati njezinu isplatu.

Dan kada kredit, rata kredita, zajmovni vrijednosni papir ili kakva druga obveza dospijevaju i trebaju biti isplaćeni.

Dostava - zakonom uređeni postupak koji radi predaje pismena određenom adresatu (stranci, drugom sudioniku u postupku, nekom tijelu) poduzima sud ili neko drugo tijelo zato da bi se taj adresat upoznao s njegovim sadržajem. O obavljenoj dostavi u pravilu se sastavlja posebna isprava (dostavnica).

Društveni bruto proizvod (GDP) - mjera ukupne vrijednosti proizvodnje dobara i usluga narodne ekonomije u određenom razdoblju, najčešće u jednoj godini. Utvrđuje se vrednovanjem proizvoda i usluga po tržišnim cijenama, te njihovim agregiranjem. Društveni bruto-proizvod, kao najširi sustav obračuna vrijednosti ukupne proizvodnje, sadržava u sebi društveni proizvod i nacionalni dohodak. Društveni proizvod je ona vrijednost ukupne društvene proizvodnje koja je očišćena od intermedijarnih proizvoda i obuhvaća samo vrijednost onih vrsta roba koje dolaze na tržište kao sredstva za potrošnju (potrošna dobra) i investicijska sredstva (kapitalna dobra). Nacionalni dohodak ili čisti (neto) društveni proizvod je vrijednost koju smatramo novostvorenom vrijednosti. Novostvorena vrijednost je rezultat rada jednog društva (države) u materijalnoj proizvodnji u određenom razdoblju (obično u jednoj godini).

Društvo s ograničenom odgovornošću (D.O.O) - društvo koje ima svojstvo pravne osobe i u kojem svaki član (fizička ili pravna lice) sudjeluje svojim osnovnim ulogom u temeljnoj glavnici, s tim da prema trećim licima odgovara društvo do visine osnovnog uloga, a članovi ne odgovaraju za obaveze društva.

Duževna poremećenost - osnov isključenja krivice, stanje nepravilnog odvijanja psihičkih procesa koji izazivaju poremećaj opažanja, rasuđivanja, mišljenja, pa takvo lice nije u mogućnosti da pravilno rasuđuje i odlučuje.

E

Ekspropriacija - prinudno oduzimanje prava svojine na nepokretnosti zbog postojanja javnog interesa, uz isplatu pravične novčane naknade.

Ekstradicija - akt pružanja međunarodne pravne pomoći koji se sastoji u izdavanju počinioa krivičnog djela od strane jedne države drugoj državi radi suđenja za učinjeno krivično djelo ili radi izdržavanja kazne zatvora.

Elektronsko bankarstvo - predstavlja upotrebu bankarskih usluga i izvođenje bankarskih transakcija koje obavlja sama stranka, vlasnik računa i komitent banke, posredstvom ličnih računara ili terminala s lokacija s kojih je moguć pristup telekomunikacijskoj mreži za prijenos podataka.

Embargo - vrsta trgovinskog ograničenja, tj. oblik trgovačke kvote kojim se zabranjuje u cijelosti ili djelomično razmjena određene robe s određenom zemljom. Uvoznim embargom uvodi se zabrana ulaska u zemlju određenom proizvodu, a s ciljem uravnoteženja bilance plaćanja s inozemstvom i/ili s ciljem zaštite domaće proizvodnje. Najčešće se uvozni embargo primjenjuje na luksuzne proizvode ili na određene poljoprivredne proizvode. Izvoznim embargom se u vrijeme rata zabranjuje izvoz u neprijateljske i njima savezničke zemlje.

Emitent - izdavatelj, trgovačko društvo ili druga ovlaštena lice na izdavanju vrijednosnih papira (čeka, dionice i sl.) i drugih legitimacijskih papira (npr. kreditne kartice), koji kad ih izda preuzima obveze iz papira, ovisno o njegovoj namjeni, vrsti i posebnim sporazumima.

Etažno vlasništvo (condominium) - pravo vlasništva na stan ili poslovnu prostoriju, kao poseban dio zgrade s više stanova i/ili poslovnih prostorija, a povezano je s određenim pravima i obvezama u odnosu na zajedničke dijelove zgrade i zemljišta na kojem je sagrađena zgrada. Na zajedničkim dijelovima zgrade (temelji, glavni zidovi, tavan, krov, podrum itd.), kao i zemljištu etažni vlasnici imaju pravo korištenja, ali su ujedno dužni plaćati troškove održavanja tih dijelova i zemljišta.

Eventualni umišljaj - vid odnosa počinioča krivičnog djela prema samom djelu, postoji onda kada je počinilac bio svjestan mogućnosti nastupanja posljedice koju ne želi, ali pristaje na njeno nastupanje, odnosno saglašava se sa njenim nastupanjem.

F

Faktura - isprava koju predavalac ili isporučitelj stvari ili pružalac usluga izdaje primatelju robe ili usluge, specificirajući u njoj kvantitativno i kvalitativno predane ili isporučene stvari ili pružene usluge, troškove, poreze, načine plaćanja itd. Faktura se smatra vjerodostojnom ispravom na temelju koje se može izdati platni nalog, odnosno odrediti i provesti izvršni postupak.

Federacija (savezna federalna država) - zajednica više jedinica, osnovana na ustavnopravnom temelju, koje se nazivaju države, republike, provincije, zemlje, pokrajine, kantoni (federalne jedinice). Federacija je oblik državnog uređenja sa visokim stupnjem decentralizacije i autonomije federalnih jedinica, pri čemu ipak izvorni suverenitet pripada zajedničkoj državi, odnosno pojedine federalne jedinice nemaju pravo na samoopredjeljenje. Federacija je savezna država, dakle epitet državnosti ne pripada pojedinim jedinicama, nego cjelini. Savezna država (federacija) je kao takva subjekt međunarodnog prava. Ona nastupa u međunarodnim odnosima za cjelokupnost u njoj okupljenih federalnih jedinica.

Filijala - poduzeće čiji kapital u nominalnoj vrijednosti većoj od 50% pripada, tj. u vlasništvu je, drugom poduzeću ili grupi poduzeća. To drugo poduzeće, odnosno grupa, jest matično poduzeće koje sudjeluje u upravljanju i kontroli poslovanja filijale kroz kontrolu izbora, sastava i rada upravnog odbora i izvršnih organa.

Fiskalna godina - obračunsko razdoblje za koje se planiraju i izvršavaju državni prihodi i rashodi. Obuhvaća 12 uzastopnih mjeseci, 52 uzastopna tjedna ili 365 uzastopnih dana.

Fizičko lice - naziv za životinje kao subjekta prava. Pravna sposobnost, tj. sposobnost biti nositeljem prava i obveza, nije životinje prirođeno, već je njegovo društveno svojstvo koje pravni poredak može, ali i ne mora priznati svakom životinju. Fizičko lice postaje rođenjem. Fizičko lice prestaje smrću.

G

Glavna rasprava - faza parničnog postupka u kojoj se izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postavljenom tužbenom zahtjevu.

Glavni dužnik - lice koja preuzima izvorno obvezu prema povjeriocu. Njemu se mogu pridružiti druge osobe na različite načine (jamstvo), ali obveze ostalih dužnika ovise o ispunjenju obveze glavnog dužnika.

Glavni pretres - faza krivičnog postupka pred prvostepenim sudom u kojoj se neposredno, usmeno i javno, izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postojanju krivičnog djela, krivičnoj odgovornosti počinioča djela i krivičnoj sankciji.

Građansko pravo - grana prava koja uređuje imovinske odnose i druge odnose koji su posredno ili neposredno vezani za imovinske odnose, grana se na stvarno pravo, obligaciono pravo, nasljedno pravo, porodično pravo, građansko procesno pravo i sl.

Greenfield ulaganja - tehnički izraz kojim se označava izravno ulaganje, u pravilu stranog kapitala. Riječ je o ulaganju kapitala koje rezidenti jedne države ostvaruju u inozemstvu. To može biti ulaganje u osnivanje vlastitog poduzeća (npr. novog trgovačkog društva), ulaganje u osnivanje zajedničkog poduzeća (npr. osnivanje mješovitog društva) ili osnivanje odnosno otvaranje podružnice (filijale). Za takav je oblik ulaganja karakteristično da ulagatelj stječe kontrolu i aktivno obavlja kontrolu, te upravlja poduzećem u koje je uložio. Po tome se izravna ulaganja razlikuju od tzv. portfolio ulaganja (portfelj ulaganja; rentijerska ulaganja).

Za razliku od koncentracija poduzetnika, kod kojih, pojednostavnjeno rečeno, ulagatelj stječe kontrolu i upravu nad već postojećim poduzećem, ovdje je uvijek riječ o osnivanju novog poduzetnika.

H

Hipoteka - instrument osiguranja naplate putem kojeg banka u slučaju neredovite otplate kredita može zaplijeniti imovinu klijenta kako bi naplatila svoja potraživanja. Kod hipoteke, imovina se banci daje u zalog. Klijent zadržava vlasništvo nad imovinom.

Hipotekarni kredit - posebna vrsta dugoročnog kredita što ga banke i druge specijalizirane financijske ustanove odobravaju građanima i poduzećima na osnovi plaćanja u nekretninama. Vraćanje kredita osigurano je realnim pokrićem dužnika stambenim ili poslovnim prostorom, zemljištem i privrednim zgradama, skladištima i sl. Kreditor vraćanje kredita osigurava tzv. intabulacijom – pravnim postupkom uknjiženja osiguranja tražbine nad dužnikovim nekretninama. Sigurnost vraćanja kredita nije u dužnikovu bonitetu već u vrijednosti nekretnine.

I

Indirektni porez - posredan, neizravan porez na dobra i usluge što se ubire indirektno preko posrednika – uvoznika, proizvođača ili prodavača. Cilj indirektnih poreza može biti ubiranje prihoda (porez na promet, porez na dodanu vrijednost, akcize, carine), ili zaštitne (neke vrste carina).

Inflacija - prekomjerno povećanje novčane mase u opticaju, što vodi smanjenju vrijednosti novca i općem rastu cijena; neravnoteža u robno-novčanim odnosima izazvana povećanjem novčane mase u opticaju i mase odobrenih kredita u usporedbi s veličinom raspoloživog robnog fonda izraženo ukupnim cijenama.

Iskaz svjedoka - dokazno sredstvo na osnovu koga organ koji vodi postupak, a na osnovu neposrednog čulnog opažanja nekog lica (svjedok), saznaje činjenice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi rješavanje u konkretnoj pravnoj stvari (pravno relevantne činjenice).

Istraga - faza prethodnog krivičnog postupka koja započinje na osnovu rješenja o sprovođenju istrage protiv lica za koje se osnovano sumnja da je izvršilo krivično djelo, a na osnovu zahtjeva ovlaštenog tužioca, svrha istrage jeste prikupljanje dokaza na osnovu kojih će se odlučiti ima li mesta podizanju optužnice.

Izuzeće - institut krivičnog procesnog prava (i drugih procesnih prava) ustanovljen s ciljem da doprinosi objektivnosti u radu i odlučivanju suda; njegovom se primjenom iz postupka udaljavaju sudije i druga lica (sudije porotnici, predsjednik suda, državni tužilac i njegovi zamjenici, zapisničari, tumači, vještaci, stručna lica) kada postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu objektivnost (nepristrasnost); razlozi za izuzeće dijele se na one zbog kojih se sudija ili drugo lice

moraju obavezno izuzeti i na razloge koji pobuđuju sumnju u objektivnost.

Izvadak iz zemljišnih knjiga - dokument koji dokazuje tko je u vlasništvu određene nekretnine. Uvid u zemljišne knjige je javan i svakome tko preda uredan zahtjev može biti omogućen uvid u zemljišne knjige. Izvadak iz zemljišnih knjiga je dokument koji je potreban kod postavljanja zahtjeva za izdavanje lokacijske dozvole i rješenja o uvjetima gradnje. Podaci u zemljišnim knjigama bi trebali biti identični podacima u katastru. ZK izvadak se sastoji od 3 lista - vlastovnice, posjedovnice i teretnice.

Izvršna isprava - pravni akt na osnovu koga se može tražiti prinudno izvršenje potraživanja koje je utvrđeno tim aktom.

Izvršni postupak - skup pravila po kojima sud postupa radi prinudnog izvršenja sudske odluke koja glasi na ispunjenje obaveze, kao i radi obezbjeđenja potraživanja, te prinudnog izvršenja odluka donjetih u upravnom ili prekršajnom postupku koje glase na ispunjenje novčane obaveze, kao i radi obezbjeđenja novčanog potraživanja o kome se odlučuje u upravnom ili prekršajnom postupku.

J

Jamac - lice koja zajedno s korisnikom kredita solidarno jamči banci za redovitu otplatu te daje saglasnost da u slučaju neredovite otplate kredita, banka može od njega naplatiti svoja potraživanja.

Jamstvo - ugovor kojim se treća lice, jamac, obvezuje povjeriocu da će ispuniti obvezu dužnika ako to dužnik ne učini. Jamčeva obveza je akcesorna, što znači da jamčeva obveza postoji ako postoji valjana obveza glavnog dužnika. Karakteristika jamstva je supsidijarnost, što znači da povjerilac može tražiti ispunjenje obveze (solutio) od jamca tek onda kad se nije uspio namiriti od glavnog dužnika. Smatra se da se povjerilac nije uspio namiriti nakon proteka roka ostavljenog dužniku za ispunjenje obveze u pisanom pozivu koji mu je uputio povjerilac.

Javna isprava - ona isprava koju je u propisanom obliku izdao ili potvrdio državni ili drugi ovlašteni organ, u okviru svojih ovlasti, kao što su izvod iz matičnih knjiga, školsko svjedočanstvo, razna uvjerenja, izvod iz trgovačkog registra i dr.

Javna poduzeća - poduzeća u monopolskom položaju koja nude bitna dobra i usluge, a podložna su javnoj upravi koja treba osigurati da posluju u javnom interesu.

Javno pravobranilaštvo - samostalni državni organ koji se stara o zaštiti imovinskih i drugih građansko pravnih interesa države ili drugih entiteta lokalne samouprave.

Javno tužilaštvo - samostalni državni organ čija je najznačajnija funkcija gonjenje počinilaca krivičnih djela; nadzor nad tužilaštvima u Bosni i Hercegovini vrši Visoko Sudsko i Tužilačko Vijeće Bosne i Hercegovine.

Jurisdikcija - sudska nadležnost, sudska vlast.

Jurisprudencija - pravna nauka, skup znanja koja se tiču pravnih normi u njihovoj praktičnoj primjeni, sudska praksa.

K

Kamata - cijena upotrebe tuđih novčanih sredstava. Kamate su svota novca koju je dužnik po kreditu obavezan platiti u nekom vremenu - obično u godini dana.

Kapara - određena imovinska vrijednost, najčešće svota novca ili neka druga zamjenjiva stvar koju prilikom sklapanja ugovora jedan ugovorni partner daje drugome radi potvrde da je ugovor

zaključ en i kao znak da ć e se ugovor ispuniti. Kapara se ne obe ć ava, ona se daje, a njezina svrha je potvrda zaključ enja ugovora, sredstvo poja ć anja ugovora, a vrlo ć esto i djelomi ć no izvr š enje ugovora od stranke koja kaparu daje. Ako su ugovorne obveze uredno izvr š ene, onda se kapara ili ono š to je na ime kapare dato, vra ć a ugovornoj strani ili se ura ć unava u ispunjenje obveze.

Katastar - javna evidencija o zemlji š tu koja sadr ž i podatke o polo ž aju, obliku, povr š ini, na ć inu kori š enja zemlji š ta.

Kazna - vrsta krivi ć ne sankcije ć ijim se izvr š enjem krivi ć no odgovornom u ć iniocu krivi ć nog djela prinudno oduzimaju ili ograni ć avaju odre đ ene slobode i prava, tako đ e i prekr š ajna sankcija i sankcija u postupcima po privrednim prijestupima.

Kaznena evidencija - evidencija o krivi ć nim osudama koju vodi Ministarstvo unutra š njih poslova; podaci o brisanim osudama mogu se dati na uvid samo tu ž ila š tvu, sudu i organima unutra š njih poslova u vezi sa krivi ć nim postupkom koji se vodi.

Kleveta - u gra đ anskopravnom smislu, izno š enje ili prono š enje po ć ast i ugled š kodljivih neistinitih ć injeni ć nih tvrdnji o nekom licu, š to za poslijedicu mo ž e imati obavezu da se oklevetanom licu nadoknadi nematerijalna š teta zbog povrede ć asti i ugleda; u krivi ć nopravnom smislu, krivi ć no djelo ć ije je bi ć e opisano kao izno š enje ili prono š enje za drugog ne ć eg neistinitog š to mo ž e š koditi njegovoj ć asti i ugledu.

Klauzula intabulandi - je odredba (klauzula) ugovora kojom se raspola ž e nekretninama. Tom odredbom raspolagatelj, naj ć e š ć e prodavalac, izrijeком dopu š ta stjecatelju, u pravilu kupcu, upis, odnosno uknji ž bu ste ć enih prava u zemlji š ne knjige. Iako ć e klauzula intabulandi naj ć e š ć e dopu š tati upis prava vlasni š tva u zemlji š ne knjige, njome se mo ž e dopustiti i upis kakvih drugih prava u te knjige, i to u zavisnosti od prava koja se tim ugovorom prenose. Npr. ugovor o zasnivanju zalo ž nog prava na nekretnini sadr ž avat ć e takvu klauzulu intabulandi koja ć e dopu š tati upis stvarnog tereta, i to hipoteke, a ne upis vlasni š tva.

Know-how (znanje i iskustvo) - u u ž em smislu primijenjeno tehni ć ko znanje, metode i podaci potrebni za prakti ć no ostvarenje i primjenu tehnike koja slu ž i u industrijske svrhe. To su sva znanja i iskustva koja nisu prijavljena radi stjecanja patenta, a kojima se ponekad mora ovladati da bi se mogao primijeniti neki patentirani ili nepatentirani izum, nova tehnologija itd.; neza š ti ć eno znanje, jer ga ponekad imatelj ne ž eli za š tititi. Izum mo ž e ostati neza š ti ć en, i biti samo know-how, kad izumitelj nije voljan objaviti pojedinosti o njemu, š to bi mu bila du ž nost kad bi ga za š titio patentom; u š irem smislu ne ograni ć uje se samo na podru ć je tehnike, nego obuhva ć a cjelokupno znanje i iskustvo potrebno za suvremeno poslovanje, tj. odnosi se na organizaciju poduze ć a, knjigovodstvo, informatiku, komercijalu i sl.

Komanditno dru š tvo - trgova ć ko dru š tvo u koje se udru ž uju dvije ili vi š e fizi ć kih ili pravnih lice radi trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedni ć kom tvrtkom od kojih najmanje jedna lice odgovara za obveze dru š tva cijelom svojom imovinom, neograni ć eno i solidarno (tzv. komplementar), dok najmanje jedna lice odgovara samo do visine vrijednosti svog uloga (tzv. komanditor). Spada u skupinu dru š tava lice.

Koncesija - ugovor s dr ž avom kojim neki poduzetnik (koncesionar) dobiva odobrenje odnosno sti ć e pravo, uz pla ć anje naknade dr ž avi, ekonomskog iskori š tavanja prirodnih bogatstava i drugih dobara za koje je zakonom utvr đ eno da su od interesa za dr ž avu, pravo obavljanja neke djelatnosti od interesa za dr ž avu i pravo kori š tenja objekata i postrojenja za obavljanje tih djelatnosti. Bitno je obilje ž je koncesije postojanje dvaju akata: odluke o koncesiji (koju donosi dr ž ava) i ugovora o koncesiji (izme đ u dr ž ave i ovla š tenika prava).

Konfederacija - je savez dr ž ava, koje se udru ž uju u zajednicu, pri ć emu svaka zadr ž ava pravo na samoopredjeljenje tj. da konfederativna jedinica mo ž e donijeti odluku o otcjepljenju iz

postojeće zajednice potpuno samostalnom odlukom, bez obzira na volju drugih. Konfederacije su rijetke i teže nestabilnosti: pretvaranje u federaciju ili raspadu.

Korupcija - nepoželjna društvena pojava koja dovodi do slabljenja povjerenja građana u rad uprave kao i slabljenja povjerenja građana u zakone i vlast. Bitne odrednice ovog pojma se uglavnom svode na poduzimanje nedopuštenih oblika utjecaja u obnašanje državnih, javnih, ekonomskih i drugih dužnosti i poslova radi ostvarivanja određenih materijalnih dobitaka ili koristi. Takvim postupcima, najčešće na štetu službe i javnoga interesa, ugrožava se funkcioniranje načela vladavine prava koje se manifestira kao jednakost svih pred zakonom i temelja funkcioniranja pravne države. Korupcija djeluje protiv zakonitosti postupanja u svim područjima društvene aktivnosti i uzrokuje destrukciju povjerenja u postojanje pravne i socijalne države. Tamo gdje djeluje korupcija nema povjerenja u ostvarivanje prava i sloboda zajamčenih ustavom i zakonima. Korupciji i jest cilj ostvariti neka prava ili interese za koje određena lice ili skupina nema zakonske mogućnosti ili ostvariti prava i interese za koje ima zakonske mogućnosti, ali na način koji stvara privilegiran položaj u odnosu na prava i interese drugih koji imaju iste zakonske mogućnosti za njihovo ostvarenje.

Krajnja nužda - u građanskopravnom smislu, osnov isključenja odgovornosti za naknadu štete ukoliko se zbog hitne potrebe povredi tuđe dobro da bi se otklonila opasnost povrede sopstvenog dobra; u krivičnom pravnom smislu, osnov koji isključuje postojanje krivičnog djela, postoji kada je djelo učinjeno da bi počinitelj od sebe ili drugog otklonio istovremenu neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, ukoliko učinjeno zlo nije veće od zla koje je prijetilo.

Kredibilnost - kreditna sposobnost zajmoprimaoca. Pod kreditnom sposobnosti podrazumijeva se sposobnost zajmoprimaoca da u određenom roku vrati zajmodavaocu odobrena sredstva uz ugovorenu kamatu. Ocjena kredibilnosti tražioca zajma je pretpostavka bez koje nije moguće odobravanje kredita zajmoprimaocu.

Kredit - ustupanje određene svote novčanih sredstava od strane financijske organizacije (banke i dr.) kao kreditora (povjerioca, zajmodavca) nekoj osobi debitoru (dužniku zajmoprimcu), uz obvezu da mu ih ovaj vrati u dogovorenom roku i plati pripadajuću naknadu – kamatu.

Krivica - Krivica postoji ako je počinitelj u vrijeme počinjenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao s umišljajem, krivica za krivično djelo postoji i ako je počinitelj postupao iz nehata, ako to zakon izričito predviđa.

Krivična prijava - usmeno ili pismeno obavještenje nadležnom javnom tužiocu da je izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Krivično djelo - društveno opasno djelo koje je propisano zakonom i čija su obilježja određena zakonom.

Krivično pravo - sistem zakonskih propisa kojima se određuju krivična djela, krivične sankcije i uslovi za utvrđivanje krivice i uslovi za kažnjavanje učinilaca krivičnih djela.

L

Leasing - poseban oblik financiranja koji se zasniva na ideji da je objekt leasinga bolje koristiti nego kupiti. Leasing omogućuje korisniku da neku opremu ili nekretninu dobije na korištenje za vrijeme koliko mu je potrebna, umjesto da ju kupi. Razlikuju se dva osnovna tipa leasinga - financijski i operativni. Kod operativnog leasinga predmet najma ostaje u vlasništvu davatelja najma (leasing tvrtke) za cijelo vrijeme njegovog trajanja ali se po njegovu isteku može prodati trećim licima. Kod financijskog leasinga predmet najma prelazi u potpuno vlasništvo korisnika sa zadnjom otplaćenom ratom leasinga.

Likvidacija - pojam višestrukog značenja: u pravu i ekonomici označava prestajanje postojanja nekog gospodarskog subjekta. U sklopu naših do sada vrijedećih pravnih propisa razlikovala su se dva postupka likvidacije:

Postupak redovite likvidacije - pokreće se ukoliko nastane neki od sljedećih slučajeva: neispunjenje propisanih uvjeta za obavljanje određene djelatnosti, nestajanje prirodnih uvjeta za obnavljanje određenih djelatnosti (iscrpljenje sirovinskih izvora), poslovanje s gubitkom u dužem razdoblju.

Postupak prisilne likvidacije ili stečaj - obuhvaća sudski postupak nad imovinom dužnika koji višestruko nije splicen podmirivati svoje obveze prema vjerovnicima. Stečajnim se postupkom unovčava imovina dužnika da bi se podmirile obveze vjerovnika.

Likvidnost - svojstvo imovine ili njezinih pojedinih dijelova da se mogu pretvoriti u gotovinu dostatnu za pokriće preuzetih obveza. Stoga je likvidnost, uz rentabilnost, jedno od osnovnih načela privredivanja poduzeća u robno-novčanjoj privredi. Likvidnost poduzeća nerijetko se definira kao njegova sposobnost da pravovremeno podmiruje svoje obveze.

Litispendencija - postojanje parničnog postupka koji se između istih stranaka i po istom tužbenom zahtjevu već vodi pred parničnim sudom, posljedica je odbacivanje tužbe koja bi bila kasnije podnijeta.

M

Makroekonomija - studija ili nauka o narodnoj ekonomiji, za razliku od studija poduzetništva (mikroekonomija) ili studija pojedinih ekonomskih oblasti ili grana (mezzoekonomija). Nauka koja se bavi makroekonomijom izučava globalne veličine (društveni bruto proizvod, njegovu strukturu i kretanje, agregate ponude i potrošnje, cijene i njihovo kretanje, investicije, odnose i kretanja u međunarodnoj razmjeni, društvene financije itd.), a pored objašnjavanja objektivnih zakonitosti u ekonomskim pojavama primjenom metoda ekonomske analize (ekonometrija), traži i odgovarajućerješenja za praktičnu ekonomiju (ekonomsku politiku).

Medijacija - Medijacija je postupak u kojem treća neutralna lice (MEDIJATOR) pomaže strankama u nastojanju da postignu obostrano prihvatljivo rješenje spora. Medijator uspostavlja i olakšava razgovor izmeđustranaka, kako bi one postigle ovaj cilj. Medijator ne donosi odluke o tome kako će spor biti riješen. U toku procesa svaka strana u sporu može iznijeti svoje stavove, pojasniti kako trenutni spor utičena nju, te kakve bi opcije zadovoljile njene interese. Medijator će pažljivo slušati, usmjeravati stranke da razgovaraju o ključnim pitanjima, uočavati zajednička stanovišta i interese stranaka i pomagati strankama da na njima baziraju svoj dogovor.

Meritorna sudska odluka - u parničnom postupku, odluka o predmetu spora, odluka o suštini spora (odluka o meritumu). u krivičnom postupku, glavni predmet odlučivanja (postojanje krivičnog djela, krivice i odlučivanje o krivičnoj sankciji).

Mikroekonomija - dio ekonomske nauke koji proučava ekonomsko područje djelovanja poduzetništva, poslovnosti, poduzeća i svih drugih subjekata koji se javljaju na tržištu ponude i potražnje.

Mjenica - vrijednosni papiri po naredbi na temelju zakona; vrsta obligacijskog vrijednosnog papira čija je ekonomska funkcija u dužnikovu davanju osiguranja plaćanja povjeriocu uz dužnikovo preuzimanje apstraktne novčane obveze prema povjeriocu, čije ispunjenje dopijeva prema naznaci na samoj mjenici.

Mjere bezbjednosti - sankcije usmjerene na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti počinioca ili iz nekih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da počinilac ubuduće ne vrši krivična djela. Ove mjere mogu biti:

Zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, Zabrana upravljanja motornim vozilom, Obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, Obavezno liječenje alkoholičara i narkomana, Oduzimanje predmeta, Proterivanje stranca iz zemlje).

Mjere upozorenja - sankcije koje krivični sud izriče odgovornom počinocu krivičnog djela u situacijama kada na osnovu svih okolnosti procjeni da će i prijetnjom kažnjavanja postići i svrhu kažnjavanja.

Mjesna nadležnost - pravo i dužnost stvarno nadležnog suda (krivičnog ili građanskog ili suda koji rješava u postupcima po privrednim prijestupima) ili drugog organa (prekršajnog ili upravnog organa da rješava u konkretnoj pravnoj stvari sa svoje teritorije).

N

Nagodba - ugovor kojim stranke prekidaju međusobni spor ili neizvjesnost u nekom pravnom odnosu postignut uzajamnim popuštanjem, tako da se spor prekida ili neizvjesnost otklanja. Nagodbom se uređuju međusobna prava i obveze, s tim da ona ne znači samo smanjenje ili povećanje postojećih obveza (npr. kamatne stope), nego se njome može preuzeti i nova obveza.

Nesolventnost - nemogućnost plaćanja dospjelih obveza u rokovima njihovih dospelosti. U slučaju određenih zastoja u plaćanju dospjelih obveza, govorimo o privremenoj nesolventnosti, dok trajnu nesolventnost označava potpuna obustava plaćanja u slučaju predstojećeg stečaja poduzeća; ponekad se pod nesolventnošću podrazumijeva i situacija u kojoj je imovina poduzeća manja od njegovih dugova. Nesolventnost je osnovni financijski povod stečaja poduzeća. Povezana je s nelikvidnošću (između nelikvidnosti i nesolventnosti postoji čvrsta povezanost i međusobna uvjetovanost). Međutim, u kratkom roku pojava nelikvidnosti ne mora dovesti do pojave nesolventnosti, isto kao što svaka nesolventnost ne mora biti posljedica nelikvidnosti.

Ne bis in idem - načelo krivičnog procesnog prava prema kojem jednom pravosudno presuđena krivična stvar ne može ponovo biti predmet krivičnog postupka (ne dva puta o istom).

Nehat - oblik vinosti, lakši i od umišljaja, nevoljno ostvarenje krivičnog djela.

Notar - Notar je nositelj javne službe koju obavlja profesionalno, samostalno, nezavisno, neutralno i isključivo kao zanimanje tokom vremena za koje je imenovan. Isprave sačinjene od strane notara imaju karakter javnih isprava. Imenovanje notara vrši Ministar pravde, a nadzor i kontrolu rada notara vrši država. Notar obrađuje pravne poslove, npr. sastavlja ugovor o kupoprodaji nekretnina, prima na čuvanje isprave, novac hartije od vrijednosti i druge predmete. Provjerava identitet učesnika u pravnom poslu, utvrđuje činjenično stanje, savjetuje sve učesnike o pravnim posljedicama, te vodi računa da sačini usaglašeni ugovor prema volji stranaka.

Nekretnine - stvari koje ne mogu mijenjati položaj u prostoru a da im se pri tome ne uništi bit ili ne promijeni dosadašnja struktura. Pojam nekretnine u pravu se često proširuje i na one stvari koje su po svojoj prirodi pokretne. Osim zemljišta, nekretninom se smatra i sve ono što je sa zemljištem trajno povezano bilo mehanički bilo organski.

Nelikvidnost - nesposobnost neometanog toka bitnih faktora poslovnog procesa i njihova pretvaranja iz novčanih u materijalne oblike i iz materijalnih u novčane.

Nematerijalna šteta - šteta nastala povredom ličnih prava (fizičkog ili psihičkog integriteta, bol, strah, povreda časti i ugleda, naruženost)

Nepokretne stvari - stvari koje se ne mogu pomjerati bez oštećenja njihove suštine.

Neuračunljivost - nesposobnost učinioca krivičnog djela da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima prilikom izvršenja krivičnog djela; neuračunljivom učiniocu krivičnog djela ne izriče se kazna već mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ili čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi (Vidi: Mjere bezbjednosti, Obavezno psihijatrijsko liječenje ili čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi).

Novčana kazna - vrsta imovinske kazne koja se sastoji u obavezi učinioca krivičnog djela, prekršaja ili privrednog prijestupa da u korist države, u određenom roku, plati odmjereni novčani iznos.

Nužna odbrana - odbrana koja je potrebna da bi se od sebe ili drugog lica odbio istovremeni, protivpravni napad, osnov isključenja postojanja krivičnog djela, djelo učinjeno u nužnoj odbrani nije krivično djelo.

O

Obveznica - dužnički vrijednosni papir koji izdavaoca obvezuje na povrat pozajmljenih sredstava u određenom roku s određenom kamatom, koja se isplaćuje periodično ili se pribraja glavnici i isplaćuje o dospijeću. Obveznica je kreditni instrument i u biti je ugovor o kreditu. U slučaju da je izdavalac država, može služiti i kao plaćeno sredstvo prema državi za poreze i druge dažbine.

Optužnica - pismeni akt - zahtjev, podnesena pod predviđenim uslovima (obično zakonskim) a od strane ovlaštenog tužioca, kojim se započinje krivični postupak. Optužnica je akt koji redovno sadrži podatke o optuženom i djela koja mu se stavljaju na teret. Postojanje optužnice se smatra ključnim uslovom za nastanak i opstanak krivičnog postupka. Odustajanjem od već podignute optužnice krivični postupak se prekida, uz mogućnost da dođe do sukcesije tužilaca (što je različito regulisano od zemlje do zemlje) u kom slučaju optužnica opstaje.

Osiguranje - pravni odnos između osiguranika i osiguravatelja u kojem se na načelu zajedničkog snopćenja određenog rizika osiguravatelj obvezuje osiguraniku, isplatom određenog novčanog iznosa ili priznanjem nekog drugog prava, naknaditi štetu proizaslu iz nastupa osiguranog rizika, a osiguranik ili neka druga lice se obvezuje da će platiti premiju osiguranju kojom se prikupljaju sredstva za podmirenje prava koja proizlaze iz nastupa osiguranog rizika.

Ovjera - postupak kojim se pred mjerodavnim državnim tijelom potvrđuje vjerodostojnost potpisa i rukopisa određene osobe, vjerodostojnost određene isprave, ili se potvrđuje vjerodostojnost potpisa osobe koja je ispravu potpisala i vjerodostojnost pečata stavljenog na ispravu. Ovjera prijepisa obavlja se na temelju usporedbe s izvornom ispravom. Prijepis se mora u svemu slagati s izvornom ispravom.

ODVJETNIK - je osoba koja pruža pravnu pomoć fizičkim i pravnim osobama u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava i pravnih interesa. Odvjetnik smije pružati sve oblike pravne pomoći, navode se tipične funkcije: davanje pravnih savjeta, sastavljanje isprava; sastavljati tužbi, žalbi, prijedloga, zahtjeva, molbi, i drugih podnesaka; zastupanje stranaka pred sudom.

P

Probijanje pravne ličnosti - (eng: lifting the veil – piercing the corporate veil) - Zloupotrebe privrednog društva i izigravanje povjerilaca dovele su do toga da je ovaj institut kod nas nedavno regulisan. Pravilo je da za preuzete obaveze privredno društvo odgovara svojom imovinom, međutim pravni subjektivitet privrednog društva biće neprobojni zid samo ukoliko se pravna ličnost privrednog društva ne koristi za ciljeve koji su zakonom zabranjeni. Ukoliko sud otkrije da

je osnivanje društva bilo zloupotrebjeno za ostvarivanje zakonom nedozvoljenih ciljeva, doći će do probijanja pravne ličnosti, u kom slučaju će biti identifikovan stvaran odnos između društva i osnivača koji su društvo koristili za prevarne ciljeve.

U tom slučaju vlasnik društva snosit će neograničenu odgovornost za obaveze društva kapitala i neće uspeti da se „sakrije iza njegove ličnosti“.

Pacta sunt servanda - temeljno načelo ugovornog prava, po kojem je sklopljeni ugovor zakon za ugovorne strane, koje su dužne ispuniti svoje obveze na način određen ugovorom i odgovorne su za ispunjenje tih obveza. Ugovorne strane ne mogu jednostrano mijenjati ugovorne odredbe niti odustati od ispunjenja ugovora.

Patent - isprava koja nositelju patenta potvrđuje isključivo pravo ekonomskog iskorištavanja zaštićenog izuma na određenom području kroz određeno vrijeme. Patent se priznaje za izum koji je nov i inventivan te koji se može industrijski primijeniti. Bez dopuštenja nositelja patenta drugim je licema zabranjeno izrađivati, nuditi, prodavati, upotrebljavati, uvoziti i skladištiti proizvod koji je izrađen prema izumu, odnosno zabranjeno je primjenjivati postupak koji je predmet izuma ili nuditi njegovu primjenu.

Perfekcija ugovora - trenutak kad je nastao ugovor i međusobne obveze ugovornih strana. Od tog trenutka računaju se svi rokovi vezani uz ugovor (plaćanje, isporuka), određena prava strana, obaveze strana u odnosu na državna tijela (odobrenja, dozvole, porezi), a u pravilu se na ugovor primjenjuju propisi koji su važi u trenutku njegova sklapanja, bez obzira na kasnije izmjene.

Pokretnine - stvari koje po svojoj prirodi mogu biti premještene s jednog mjesta na drugo bez promjene njihove biti, iako pravna podjela stvari na pokretne i nepokretne ne odgovara sasvim njihovoj prirodnoj podijeljenosti (tako se brodovi i zrakoplovi podvrgavaju pravnom režimu koji odgovara nekretninama, a neke se nekretnine pod određenim uvjetima smatraju pokretninama, odvajanjem od nepokretnosti).

Polica osiguranja - isprava o ugovoru o osiguranju, dokument potpisan od osiguravatelja, (može i faksimil potpisa) sadržan u ugovoru o osiguranju.

Posjed - faktična vlast na određenoj strani, koja posjedniku daje određena prava i pravnu zaštitu u odnosu na treće.

Potraživanje - zahtjev povjerioca (zaštićen obveznim pravom) da mu dužnik izvrši određenu radnju. Zahtjev za određeno davanje ili činjenje može se odnositi i na trpljenje ili propuštanje. Kako se mogu prenositi s jedne osobe na drugu, potraživanja postaju predmet poslovnih transakcija (na burzama), sredstvo kreditiranja i osiguranja, sredstvo plaćanja i sl.

Pranje novca - znači pretvaranje tzv. "prljavog" novca ili druge imovinske koristi pribavljenih kriminalnim ili drugim protuzakonskim radnjama u "čist" novac, naime onaj koji se može upotrijebiti i koristiti kao legalni prihod u bankovnim, trgovačkim, kupoprodajnim, investicijskim, poduzetničkim i drugim poslovima ili načinima ulaganja. Znači, ona imovinska korist, najčešće u konačnici novac, koji bi se prema postojećim zakonima trebao oduzeti kao rezultat k. d., koristi se kao i svaki drugi zakonitim načinom stečeni dohodak. Time se pokušava ne samo prikriti počinjeno k. d. i njime postignuta imovinska korist nego se njegovom daljnjom uporabom stvara konkurencija s onima koji nekriminalnom djelatnošću ostvaruju prihode svojeg poslovanja.

Pravna lice - društvena tvorevina kojoj je pravni poredak priznao pravnu sposobnost. Potrebne su tri pretpostavke da bi se neka društvena tvorevina mogla priznati kao subjekt u pravnim odnosima: 1. Društvena tvorevina mora imati razmjerno čvrstu i trajnu organizaciju, da mora prema vanjskom svijetu predstavljati organizacijsko jedinstvo. 2. Da organizacija ima zasebnu imovinu, odvojenu od imovine njezinih članova. 3. Priznanje pravne sposobnosti.

Pravo prečepkovine (pravo prvokupa) - pravo određene osobe da je vlasnik određene stvari koju kani prodati obavijesti o toj prodaji i da joj ponudi da tu stvar otkupi po uvjetima koje nudi

ostalim licema, prije nego što je ponudi drugim potencijalnim kupcima. Tek ako ta lice odbije kupiti stvar, odnosno ne odgovori na ponudu u razumnom ili ugovorenom roku, vlasnik je može ponuditi na prodaju drugim licema.

Prijedlog za izvršenje (ovrhu) - pisani akt ovrhovoditelja kojim pokreće ovršni postupak.

Prijedlog za ovrhu mora sadržavati zahtjev za ovrhu u kojem će biti naznačena izvršenja ili vjerodostojna isprava na temelju koje se traži izvršenje, tražilac izvršenja i izvršenik, potraživanje čije se ostvarenje traži te sredstvo kojim izvršenje treba provesti i, po potrebi, predmet u odnosu na koji je treba provesti.

Privatizacija - općenito proces prenošenja vlasništva odnosno kontrole nad državnom imovinom i poduzećima, s države na privatne investitore. Privatizacija se provodi po različitim modelima. Jedan je od modela ustupanje ili prodaja dionica/poslovnih udjela državnih poduzeća stanovništvu, svima ili po određenim kriterijima. Drugi je model tzv. "contracting out". Riječ je o privatizaciji koja se provodi na način da se određene djelatnosti od javnog interesa financirane od države ili jedinica lokalne i regionalne samouprave prenose na privatne poduzetnike. Riječ je u pravilu o tzv. javnim odnosno komunalnim uslugama ili javnim službama.

R

Rabat - je odbitak od maloprodajne cijene robe/usluge koji proizvođač odobrava preprodavatelju za pokriće troškova poslovanja. Izražava se u postotku od maloprodajne cijene koju utvrđuje preprodavatelj.

Recesija - povremena usporavanja u privrednoj aktivnosti neke zemlje prate istovremenim pogoršanjima opće ekonomske klime (pad realnog dohotka, porast nezaposlenosti, nizak stupanj iskorištenosti proizvodnih kapaciteta...). Recesija je manje duboka i ozbiljna od depresije. Ponavlja se u razdobljima od po nekoliko godina, uobičajeno započinje u jednoj zemlji i treba joj određen broj mjeseci, odnosno godišnjih kvartala da se preseli u druge.

Restitucija - je povrat primljenoga na ime ispunjenja u uspostavi prijašnjeg stanja. U našem zakonodavstvu, osnovna dužnost ugovornih strana u slučaju ništetnosti jest povrat u prijašnje stanje (restitutio in integrum), i to tako da svaka od njih ima vratiti drugoj sve što je primila po osnovi takvog ugovora. Isto vrijedi i za slučaj poništenja pobojnog ugovora.

S

Solidarna odgovornost - vrsta odgovornosti kod koje svaki od više štetnika odgovara za cjelokupnu štetu bez obzira na svoj udio u njezinu uzrokovanju. Opće je pravilo da solidarna odgovornost za štetu nastaje kad više lice uzrokuje određenu štetu radeći zajedno. S neposrednim počiniteljima solidarno odgovaraju njihovi poticatelji i pomagači.

Stečaj - sudski postupak nad imovinom dužnika koji je postao nesolventan (u nekim pravnim sistemima i nad imovinom dužnika koji je prezadužen). Mogu ga pokrenuti povjerioci poduzeća dužnika ili samo poduzeće dužnik. Imovina dužnika postaje stečajna masa iz koje se podmiruju dugovi stečajnim vjerovnicima. Organi stečajnog postupka su stečajno vijeće, stečajni sudija i stečajni upravitelj.

Stečajna masa - cjelokupna dužnikova imovina u vrijeme otvaranja stečajnog postupka te imovina koju on stekne tokom stečajnoga postupka, koja služi namirenju troškova stečajnoga postupka te potraživanja povjerilaca stečajnog dužnika, odnosno tražbina čije je namirenje osigurano određenim pravima na dužnikovu imovinu.

Svrha kažnjavanja - da se izrazi društvena osuda učinjenog krivičnog djela; da se utiče na učinitelja da ubuduće ne učini krivična djela i potakne njegovo prevaspitanje;

da se utiče na ostale da ne učine krivična djela; i da se utiče na svijest građana o pogibelnosti krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja učinitelja.

Stečajni upravitelj - stručnjak kojeg imenuje stečajno vijeće na temelju rješenja ovlaštenog suda, a koji preuzima ulogu upravljanja poduzećem nad kojim se provodi stečaj. Njegove dužnosti: ažurirati knjigovodstvenu evidenciju do dana otvaranja stečajnog postupka, sastaviti predračun troškova stečajnog postupka, te ga podnijeti na odobrenje stečajnom vijeću, organizirati komisiju za popis stečajne mase, dovesti do kraja započete nezavršene poslove, brinuti se za realizaciju nenaplaćenih potraživanja dužnika, unovčiti stvari i prava koja ulaze u stečajnu masu dužnika, sastaviti nacrt za glavnu diobu i nacrt odluke za naknadnu diobu. Stečajni upravitelj ima pravo na naknadu potrebnih troškova i nagradu za obavljeni posao, a za eventualnu štetu (osim štete nastale uz odobrenje stečajnog vijeća ili stečajnog suca) odgovara svim sudionicima u stečajnom postupku.

Subvencija - oblik financijske pomoći koju država daje ustanovama i privrednicima (poticanje proizvodnje, zaštita standarda stanovništva) za strogo određenu namjenu. Ovisno o svrsi razlikuje se velik broj subvencija: prema trajnosti (stalne i povremene), prema vrsti organizacije/korisnika (privrednim i neprivrednim organizacijama), prema izvoru sredstava (iz budžeta, iz različitih fondova), prema namjeni (dotacije, regresi, premije za cijene pod društvenom kontrolom, izvozne premije, razvojne premije, porezne olakšice, oslobođanje poduzeća od plaćanja poreza, doprinosa, carina i sl.). Subvencije su svojevrsni instrumenti ekonomske i socijalne politike.

Sudžnik i jamac - osobe koje zajedno s korisnikom kredita solidarno jamče banci za redovitu otplatu te daju suglasnost da u slučaju neredovite otplate kredita, banka može od njih naplatiti svoja potraživanja. Razlika među njima je u tome što sudžnik pored toga jamstva pojačava kreditnu sposobnost korisnika kredita pa je on u kreditu potreban samo onda kada korisnik kredita nije u potpunosti kreditno splicen, na primjer kada nema dovoljno visoku plaću za traženi iznos kredita.

Suvlasništvo - pravo vlasništva višeg lica na fizički (realno) nepodijeljenoj stvari, s tim da je udio svakog od njih određen razmjerno prema cjelini (idealni dio). Taj idealni dio naziva se i alikvotnim dijelom i izraženo je u razlomcima ili postocima, npr. netko je suvlasnikom $\frac{1}{4}$ ili 25% kuće, ali ne fizički podijeljene kuće, npr. prizemlja, nego je suvlasnik $\frac{1}{4}$ svakog dijela kuće. Suvlasnici imaju pravo zajednički upravljati stvarju, s tim da se za poslove redovne uprave (npr. popravak stvari) traži suglasnost većine, a za poslove izvanredne uprave (npr. prodaja, iznajmljivanje) zahtijeva suglasnost svih suvlasnika. Kod odlučivanja većinom odlučuje se prema veličini alikvotnih dijelova a ne po glavama.

Š

ŠTETA - pojavljuje se u dva vida, kao materijalna šteta ili umanjenje nečije imovine, odnosno sprečavanje uvećanja nečije imovine, ili kao nematerijalna šteta, kao posljedica prouzrokovanja fizičkog bola, straha, naruženosti ili psihičkog bola zbog povrede časti i ugleda.

T

TAPIJA - javna isprava u tapijskom sistemu koja stvara oborivu pretpostavku da je lice označeno u njoj sopstvenik nepokretnosti; tapiju (u djelovima na šeme zemlje gde je tapijski sistem još uvijek na snazi) izdaje opštinski organ uprave nadležan za imovinsko-pravne odnose; sastavljenu tapiju overava nadležni opštinski sud koji vodi knjigu tapija.

TAPIJSKI SISTEM - zastarjeli sistem evidencije nepokretnosti i prava na njima.

TERET DOKAZIVANJA - obaveza stranke u postupku da doka Ź e ĉ injenicu koja joj ide u prilog, bez obzira na to ko je tu ĉ injenicu u postupku iznio.

TRGOVINSKI SUD – U prvom stepenu sudi u sporovima izme đ u privrednih subjekata ili sporovima koji proiza đ u iz Zakona o preduze ć ima, autorskim i srodnim pravima i stranim ulaganjima; u kaznenopravnoj oblasti ovaj sud sudi u prvom stepenu u postupcima po privrednim prijestupima, vodi registar pravnih lica.

TU Ź BA ZBOG "Ć UTANJA UPRAVE" - vrsta tu Ź be u upravnom sporu koja se podnosi u situacijama kada upravni organ ne odlu ĉ i po Ź albi izjavljenoj protiv prvostepenog upravnog akta, odnosno kada ne donese upravni akt u stvarima gde Ź alba nije dozvoljena, odnosno kada upravni organ u propisanom roku ne donese nikakvu odluku po zahtjevu stranke.

TU Ź BA U PARNIĆ NOM POSTUPKU - inicijalna parni ĉ na radnja tu Ź ioca kojom se pokre ć e parni ĉ ni postupak, su š tinski predstavlja zahtjev za pru Ź anje pravne za š tite odre đ ene sadr Ź ine.

TU Ź BA U UPRAVNOM SPORU - inicijalna radnja u upravnom sporu kojom tu Ź ilac od nadle Ź nog suda zahtjeva ispitivanje zakonitosti kona ĉ nog upravnog akta.

TU Ź ILAC - stranka u parni ĉ nom postupku na osnovu ĉ ije tu Ź be zapo ĉ inje parni ĉ ni postupak; tako đ e, stranka u upravnom sporu po ĉ ijoj tu Ź bi nadle Ź ni sud ispituje zakonitost kona ĉ nog upravnog akta.

U

UBLA Ź AVANJE KAZNE - ovla š enje suda da u zakonom propisanim slu ĉ ajevima u ĉ iniocu krivi ĉ nog djela odmjeri vrstu i mjeru kazne ispod propisanog, posebnog minimuma kazne (a do zakonskog minimuma kazne) i da jednu vrstu kazne zameni drugom, bla Ź om vrstom kazne.

UVIĐ AJ - dokazno sredstvo na osnovu kojeg organ koji vodi postupak (sud ili upravni organ) na osnovu sopstvenog ĉ ulnog opa Ź anja utvr đ uje postojanje relevantnih ĉ injenica.

UVREDA - krivi ĉ no djelo protiv ĉ asti i ugleda, izjava (usmena ili napisana) ili pona š anje kojim se povre đ uje ĉ ast i ugled jednog lica.

UGLED -skup nematerijalnih vrednosti koje ĉ ovek sti ĉ e Ź ivotom i radom u odre đ enoj dru š tvenoj sredini, predstava drugih o vrednostima ĉ ovjeka, spolja š nja, objektivna ĉ ast.

UGOVOR - saglasnost volja dva ili vi š e lica kojom se ugovorne strane me đ usobno obavezuju na neke ĉ inidbe.

UKIDANJE PRESUDE ILI RJE Š ENJA - odluka suda nadle Ź nog za odlu ĉ ivanje po pravnom lijeku kojom se pobijana odluka stavlja van. snage, a predmet vra ć a ni Ź estepenom sudu na ponovni postupak.

UKNJI Ź BA - upis u zemlji š ne knjige kojim se kona ĉ no sti ĉ u ili gube zemlji š noknji Ź na prava (pravo svojine, pravo slu Ź benosti, pravo zaloze i sl.).

UKOR - vrsta disciplinske mjere koja se izri ĉ e maloljetnom u ĉ iniocu krivi ĉ nog djela prema kome nije potrebno preduzeti trajnije mjere prevaspitavanja, a naro ĉ ito ako je djelo u ĉ inio iz nepromi š ljenosti ili lakomislenosti; tako đ e, vrsta prekr š ajne sankcije koja se upu ć uje u ĉ iniocu prekr š aja, uz pretnju da ć e biti stro Ź e ka Ź njen ako izvr š i novi prekr š aj.

UMJE Š A Ć - lice koje ima interes da jedna stranka u parni ĉ nom postupku uspije u parnici, pa zbog toga mo Ź e stupiti u parnicu na strani te stranke.

UMIŠLJAJ - odnos u činioca prema krivičnom djelu koji podrazumeva da je učinilac bio svjestan mogućnosti nastupanja posljedice, a takvu je posledicu želio ili je na nju pristao.

UPRAVNI ORGAN - organ uprave i drugi državni organ, kao i preduzeće i druga organizacija kojima je zakon poverio vršenje javnih ovlašćenja koji vodi upravni postupak.

UPRAVNI POSTUPAK - skup pravila kojima se regulišu nadležnost, radnje, oblici radnji i akata koje preduzimaju i donose upravni organi kada u upravnoj stvari riješavaju o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica koja se javljaju kao stranke u ovom postupku.

UPRAVNI SPOR - posebna vrsta spora u kojem nadležni sud odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata (Vidi: Konačnost upravnog akta).

UPRAVNI SUD - sud koji je prema odredbama Zakona o uređenju sudova, čije je stupanje na snagu višeput odlagano i koji još uvijek nije u potpunosti stupio na snagu, isključivo nadležan za odlučivanje po tužbama u upravnim sporovima.

UPUĆIVANJE U DISCIPLINSKI CENTAR ZA MALOLETNIKE - vrsta disciplinske mjere koja se primenjuje prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela kada sud nađe da bi se kratkotrajnom disciplinskom merom u posebnoj ustanovi moglo djelovati na maloletnika da svoje ponašanje uskladi sa društvenim i pravnim normama pravnog poretka.

UPUĆIVANJE U VASPITNO POPRAVNI DOM - vrsta zavodske vaspitne mjere, primenjuje se prema maloljetnom učiocu krivičnog djela prema kojem je potrebno primeniti trajnije, pojačane mjere prevaspitanja u vaspitno popravnom domu kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje teže vaspitno zapuštenih maloljetnika.

UPUĆIVANJE U VASPITNU USTANOVU - vrsta zavodske vaspitne mjere, primenjuje se prema maloljetnom učiocu krivičnog djela prema kojem je potrebno primeniti trajnije, pojačane mjere prevaspitanja u vaspitnoj ustanovi kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje lakše vaspitno zapuštenih maloljetnika, a u kojoj se inače nalaze maloljetnici koji nisu učinioci krivičnog djela, ali nemaju nikoga ko bi se o njima starao ili su jednostavno vaspitno zapušteni.

UPUĆIVANJE U SPECIJALNU USTANOVU - vrsta zavodske vaspitne mjere koja se izriče maloljetnim učiniocima krivičnih djela koji su zaostali u mentalnom razvoju ili su invalidi (slepi, gluvi i sl.).

URAOČUNLJIVOST - sposobnost nekog lica da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim postupcima; uraočunljivost je neophodan uslov za postojanje vinosti, odnosno krivične odgovornosti za učinjeno krivično djelo.

UREĐENJE UPRAVLJANJA I KORIŠĆENJA ZAJEDNIČKE STVARI - vanparnični postupak u kojem sud određuje načina upravljanja i korišćenja zajedničke stvari kada suvlasnici ili sukorisnici nisu u stanju da ta pitanja reše sporazumno.

UREĐENJE MEĐE - vanparnični postupak u kojem sud utvrđuje granicu između susednih nepokretnosti kad su međni znaci uništeni, oštećeni ili pomjereni, a susedi ne mogu sporazumno da utvrde granicu.

USLOVNA OSUDA U KRIVIČNOM PRAVU - krivična sankcija iz grupe mjera upozorenja koja se izriče krivično odgovornom učiocu manje društveno opasnog krivičnog djela u situaciji kada se može očekivati da će upozorenje uz pretnju kaznom dovoljno uticati na učioca da višene vrši krivična djela; uslovnom osudom sud utvrđuje kaznu i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vreme proveravanja ne učini novo krivično djelo.

USLOVNA OSUDA U PRIVREDNO-PRIJESTUPNOM PRAVU - vrsta sankcije u postupku po privrednim prijestupima, sastoji se u uslovnom odlaganju izvršenja utvrđene novčane kazne pravnom licu i njegovom odgovornom licu, pod uslovom da za određeno vreme ne izvrše novi privredni prijestup.

V

VANPARNIČNI POSTUPAK - skup pravnih normi po kojima redovni sudovi postupaju i odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravnim stvarima koje se po zakonu rješavaju u vanparničnom postupku.

"VANPRETRESNO VJEĆE" - posebno vjeće prvostepenog krivičnog suda sastavljeno od trojice sudija profesionalaca, koje odlučuje o brojnim bitnim pitanjima.

VANREDNI PRAVNI LIJEK - pravna sredstva koja stranke ili ovlaštene državni organi koriste pobijajući i sudske odluke ili drugih državnih organa protiv kojih se ne može izjaviti redovni pravni lijek.

VANREDNI PRAVNI LIJEK U UPRAVNOM POSTUPKU - mjenjanje i poništavanje rješenja u vezi sa upravnim sporom, poništavanje i ukidanje po osnovu službenog nadzora, ukidanje i mjenjanje pravosnažnog rješenja uz pristanak ili po zahtjevu stranke, vanredno ukidanje, oglašavanje rješenja ništavim).

VANREDNO UBLAŽAVANJE KAZNE - vanredni pravni lijek u krivičnom postupku, ublažavanje pravosnažne kazne koja nije izvršena ukoliko se nakon pravosnažnosti presude pojave okolnosti kojih nije bilo kad se izricala presuda ili sud za njih nije znao iako su postojale, a koje bi očigledno dovele do blažeg osude.

VANSUDSKO PORAVNANJE - ugovor kojim se, izvan sudskog postupka, međusobnim popuštanjem ugovarača rješavaju sporni odnosi i uklanjaju neizvesnosti u pogledu prava i obaveza.

VASPITNE MJERE - osnovna vrsta sankcija koje se izriču maloljetnim učionicima krivičnih djela, kao i, u određenim slučajevima, maloljetnim licima (do 21 godine života), (Vidi: Ukor, Upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike, Pojačani nadzor roditelja ili staroca, Pojačani nadzor u drugoj porodici, Pojačani nadzor organa starateljstva, Upućivanje u vaspitnu ustanovu, Upućivanje u vaspitno popravni dom, Upućivanje u specijalnu ustanovu).

VJEĆE ZA PREKRŠAJE - drugostepeni organ u prekršajnom postupku.

VERBALNA UVREDA - izjava omalovažavanja kojom se vređa čast i ugled lica na koje se izjava odnosi.

VJERODOSTOJNA ISPRAVA - isprava na osnovu koje se određuje izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja između pravnih i fizičkih lica koja obavljaju privrednu djelatnost (faktura-račun, menica, ček, obračun kamate, izvod iz poslovnih knjiga).

VJEŠTAČENJE - dokazno sredstvo predviđeno svima važnim procesnim zakonima, saznavanje pravno bitnih činjenica preko lica, vještaka, koja posjeduju stručna znanja kojima sud ili drugi postupajući organ ne raspolaže (psihijatri, patolozi, ekonomski eksperti i sl.).

VINOST - psihički odnos učionice krivičnog djela prema učinjenom djelu izražena kroz svest i volju učionice, neophodan uslov za postojanje krivične odgovornosti učionice i nužan uslov da bi se prema učionici izrekla kazna (Vidi: Direktni umišljaj, Eventualni umišljaj, Krivična odgovornost, Nehat, Svjesni nehat, Nesvjesni nehat).

Z

ZABILIJEŽBA - vrsta upisa u zemljišne knjige činjenica koje mogu uticati na sticanje, ograničenje ili gubljenje zemljišnih prava (zabilježba spora, maloletstva i sl.)

ZABRANA VRŠENJA POZIVA, DJELATNOSTI ILI DUŽNOSTI - vrsta mjere bezbjednosti koja je, kao i sve druge mjere bezbjednosti, usmjerena na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti učionice ili drugih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinic ubuduće vrši krivična djela (Vidi: Mjere bezbjednosti,

Obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi, Obavezno liječenje alkoholičara i narkomana, Oduzimanje predmeta, Protjerivanje stranca iz zemlje).

ZABRANA UPRAVLJANJA MOTORNIM VOZILOM - važi ono što je navedeno u prethodnoj tački.

ZABRANA OKRIVLJENOM DA NAPUSTI BORAVIŠTE - mjera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku.

ZABRANA REFORMATIO IN PEIUS - institut krivičnoprocesnog prava koji je konstituisan u korist okrivljenog po čijoj žalbi odlučuje drugostepeni sud, zabranjujući drugostepenom sudu da okrivljenom izrekne sankciju teže vrste ili težu sankciju iste vrste.

ZAVJEŠTANJE (TESTAMENT) - zakonom uređeni oblik poslednje izjave volje, predviđene forme jesu: sudski testament, svojetučni testament, zaveštanje pred svjedocima, usmeno zaveštanje, vojno zaveštanje, brodsko zaveštanje, konzularno zaveštanje, testament pred javnim bilježnikom.

ZADRŽAVANJE - pravo organa unutrašnjih poslova da u prekrivičnom postupku liši slobode (najduže do 48 časova) lice ako postoji neki od razloga za određivanje pritvora, u prekršajnom pravu, mjera obezbeđenja prisustva okrivljenog.

ZADRŽAVANJE U ZDRAVSTVENOJ ORGANIZACIJI KOJA OBAVLJA DJELATNOST U OBLASTI NEUROPSIHIJATRIJE - vanparnični postupak u kojem sud odlučuje o smeštaju duševno bolesnog lica u odgovarajućoj zdravstvenoj organizaciji kad je zbog prirode bolesti neophodno da to lice bude ograničeno u slobodi kretanja ili opštenja sa spoljnim svijetom.

ZAJEDNIČKA SVOJINA - pravo svojine dve ili više osobe (zajedničari) na istoj stvari, ali tako da njihovi udeli nisu određeni, ali su određivi.

ZASTUPNIK - je lice koje vodi parnicu umjesto stranke i u njeno ime, tako da radnje suda neposredno djeluju prema stranci a ne zastupniku lično, a radnje koje poduzima zastupnik imaju značaj kao da ih je poduzela sama stranka.

ZAKONSKO NASLEĐIVANJE - nasleđivanje na osnovu određenih činjenica predviđenih zakonom (srodstvo, bračna veza) u slučajevima kada se ne nasleđuje na osnovu zaveštanja.

ZAOSTAVŠTINA - imovinska prava koja je ostavilac imao u vreme smrti, a podobna su za nasleđivanje.

ZAPISNIK - javna isprava o radnjama učesnika u postupku, rezultatima izvođenja dokaza i važenim izjavama učesnika.

ZASTARJELOST - u građanskom pravu, gubitak prava povjerioca da, zbog proteka zakonom predviđenog vremena, od dužnika obaveze sudskim putem zahtjeva ispunjenje te obaveze, u krivičnom pravu, gubitak mogućnosti nadležnog državnog organa da pokrene krivični postupak, da vodi krivični postupak ili da izvrši krivičnu sankciju zbog proteka vremena koje je zakonom predviđeno, isto važi i za druge kaznene postupke.

ZATVOR - vremenska kazna lišenja slobode koja ne može biti kraća od trideset dana, niti duža od petnaest godina, izuzev za najteža djela i najteže oblike krivičnih djela, kada se može izreći kazna zatvora u trajanju od četrdeset godina

ZAHTJEV ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI - vanredni pravni lijek predviđen svim važećim procesnim zakonima, izjavljuje ga tužilac Vrhovnom sudu, po inicijativi stranke ili samostalno.

ZAHTJEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE PRAVOSNAŽNOGRJEŠENJA O PREKRŠAJU -vanredno pravno sredstvo u prekršajnom postupku.

ZAHTJEV ZA ISPITIVANJE ZAKONITOSTI PRAVOSNAŽNE PRESUDE - vanredni pravni lijek u krivičnom postupku koji može podneti okrivljeni koji je pravosnažno osuđen na bezuslovnu ka-

znu zatvora ili maloletni č kog zatvora.

ZAHTJEV ZA POKRETANJE PREKR Š AJNOG POSTUPKA - procesni akt kojim se pred nadležnim prekr š ajnim organom pokre ć e prekr š ajni postupak.

ZAHTJEV ZA SPROVO Đ ENJE ISTRAGE - krivi č no procesni akt kojim ovla š eni podnosilac (javni tu ž ilac i o š te ć eni kao tu ž ilac) zahtjeva da nadležni istražni sudija tokom istrage prona đ e i prikupi dokaze kako bi se moglo odlu č iti da li ć e se podić i optu ž nica ili obustaviti postupak, temelji se na osnovanoj sumnji.

ZAŠTITNE MJERE U PREKR Š AJNOM POSTUPKU - mjere koje bi trebalo da omogu ć e, s obzirom na li č na svojstva ili sklonost okrivljenog, da ubudu ć e ne ć ini prekr š aje (zabrana pravnom licu da vr š i odre đ enu djelatnost, zabrana odgovornom licu da vr š i odre đ ene poslove, oduzimanje predmeta, zabrana vr š enja samostalne djelatnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, udaljenje stranca sa teritorije SRJ).

Zemlji š ne knjige - posebne javne knjige (grunтовница) koje o pravnom stanju nekretnina na podru č ju dr ž ave, mjerodavnom za pravni promet, vode op ć inski sudovi kao zemlji š noknji ž ni sudovi. One se temelje na podacima katastarske izmjere. U te se knjige upisuju stvarna prava na zemlji š tima, druga prava za koja je to zakonom odre đ eno te ć injenice va ž ne za pravni promet za koje je to zakonom odre đ eno. Zemlji š ne knjige vode se ru č no ili elektroni č kom obradom podataka. Zemlji š ne knjige, izvaci, odnosno ispisi i prijepisi iz tih knjiga u ž ivaju javnu vjeru i imaju dokaznu snagu javnih isprava. Smatra se da zemlji š na knjiga (u pravilu) istinito i potpuno odra ž ava ć injeni č no i pravno stanje zemlji š ta. Zemlji š na knjiga sastoji se od glavne knjige i zbirke isprava. Glavna knjiga vodi se za sva zemlji š ta jedne katastarske op ć ine. Ona se sastoji od zemlji š noknji ž nih ulo ž aka, u koje se upisuje samo jedno zemlji š noknji ž no tijelo. Zemlji š noknji ž ni upisi provode se samo u glavnoj knjizi. Zemlji š noknji ž ni ulo ž ak sastoji se od tri lista – posjedovnice, vlastovnice i teretovnice. Zbirku isprava ć ine isprave na temelju kojih je dopu š ten zemlji š noknji ž ni upis. Knji ž ni upisi su uknji ž ba, predbilje ž ba i zabilje ž ba. Uknji ž ba je upis kojim se knji ž na prava stje ć u, prenose, ograni č uju ili prestaju bez posebnoga naknadnog opravdanja.

ZEMLJI Š NOKNJI Ž NI ULO Ž AK - sastavni dio glavne zemlji š ne knjige, sastoji se od popisnog lista (opis nepokretnosti), vlasni č kog lista (podaci o vlasniku nepokretnosti) i teretnog lista (podaci o stvarnim teretima na nepokretnosti).

Ž

ŽALBA - redovni pravni lijek protiv prvostepenih odluka sudova i drugih dr ž avnih organa u svim postupcima, izuzev izvr š nog postupka (Vidi: Prigovor), su š tinski predstavlja zahtjev da se prvostepena presuda ili rje š enje preina č i ili ukine, ž alba, osim kod rijetkih izuzetaka, ima suspenzivno dejstvo, odnosno odla ž e izvr š enje pobijane odluke, kao i devolutivno dejstvo, odnosno izjavljivanjem ž albe uspostavlja se nadležnost drugog suda ili organa za odlu č ivanje.

ŽALBA ZBOG "ĆUTANJA UPRAVE" - posebno pravno sredstvo koje se izjavljuje ukoliko organ uprave u zakonom propisanom roku ne donese rje š enje, odnosno ne rje š i o upravnoj stvari.